



**Pejanovic, R. (2018), „Europe Identity and Migrant Crisis”,  
*Media dialogues / Medijski dijalozi*, Vol. 11, No. 1, pp. 53-74.**

dr RADOVAN PEJANOVIĆ, redovni profesor  
Univerzitet u Novom Sadu  
Srbija

### **THE WEST – RUSSIA (PHOBIAS, STEREOTYPES, PREJUDICES)**

**Abstract:** *The author discusses the key problem of contemporary international relations, the relation between the West and Russia in the light of recent developments and modern literature on this phenomenon. Three competent authors, writers of pieces with ongoing topics, are the subject of this detailed analysis. The work of these authors, which is the subject of this analysis, gives us lessons and sends messages that phobias, stereotypes and prejudices are harmful and dangerous both in national, and especially in international politics. In the example of the Western attitude towards Russia we can see the error of unilateral politics and harmfulness of the Cold War. This is a loss for the world community, and gain for terrorism, extremism, xenophobia. A the key message in these books is that radical changes are needed in the architecture of international political and economic relations, as well as changes of values in international relations and within certain countries.*

**Key words:** *The West, USA, Russia, International Relations, Phobias, Stereotypes, Prejudices, the Necessity of Change.*

## ZAPAD – RUSIJA (FOBIJE, STEREOTIPI, PREDRASUDE)

***Apstrakt:** Autor razmatra ključni problem savremenih međunarodnih odnosa, odnos Zapada i Rusije, u svetlu savremenih dešavanja i novije literature o tom fenomenu. Reč je o tri kompetentna autora, pisaca aktuelnih dela, koja su predmet detaljne analize. Autori anali-ziranih dela daju nam pouke i šalju poruke o tome da su fobije, stereo-tipi i predrasude štetne i opasne i u nacionalnim, a posebno u među-narodnim politikama. Na primeru odnosa Zapada prema Rusiji vidi se pogrešnost jednostranih politika i štetnost hladnog rata. Na gubitku je svetska zajednica, a na dobitku su terorizam, ekstremizam, ksenofo-bija. Ključna pouka ovog rada i ovih knjiga je da su potrebne duboke promene u arhitekturi međunarodnih političkih i ekonomskih odnosa, kao i promene sistema vrednosti u međunarodnim odnosima i unutar pojedinih zemalja.*

***Ključne reči:** Zapad, SAD, Rusija, međunarodni odnosi, fobije, ste-reotipi, predrasude, nužnost promena.*

### 1. UVOD

Odnosi Zapada i Rusije su ključni za funkcionisanje savremenih međunarodnih odnosa. Međutim, oni su već dugo vremena narušeni, i preko hladnog rata i na druge načine, prete svetskom miru i sigurnosti. Ovu hipotezu potvrđuju radovi velikog broja autora. Mi ćemo u ovom radu analizirati stavove Gi Metana, Noama Čomskog i Hanesa Hofbauera, kao i drugih autora i izvora.

Rusofobija se manifestuje u odnosima Zapad – Rusija, i ima svoju dugu istorijsku (hiljadugodišnju) pozadinu, duboke korene (još od Karla Velikog i čuvene šizme koja se desila u okviru hrišćanstva). Ovo su polazne hipoteze švajcarskog publiciste (novinara, kolumniste, javnog delatnika, autora nekoliko knjiga) **Gi Metana**, koje je izložio u svojoj sjajnoj knjizi „**Rusija – Zapad (hiljadu godina rata)**“, u izdanju Akademske knjige iz Novog Sada i Informatike iz Beograda (2017),<sup>1</sup> a koju je prethodno izdao u Ženevi 2015. godine.

**Noam Čomski** (1928) je profesor emeritus na prestižnom američkom Masačusetskom institutu za tehnologiju (MIT), čuveni lingvista, filozof i politički aktivista, jedan od vodećih svetskih intelektualaca. Autor je brojnih best-selera („Moć i teror“ i dr.) među kojima je i ova knjiga („**Ko vlada sve-tom**“).

---

<sup>1</sup> Videti naš osvrt na knjigu: Pejanović Radovan: Predrasude Zapada o Rusiji, „*Danas*“, Beograd, 6 – 7 V 2017, str. XII.

Reč je ne samo o velikom već i o hrabrom, nezavisnom, principijelnom intelektualcu, retkom u današnjem svetu, poznatom po britkoj kritičnosti.

Naziv ove knjige je istovremeno i provokativno pitanje koje nam se svakodnevno postavlja, posebno danas kada je svet ušao u haotično stanje, praćeno svekolikim krizama, poremećajima i rizicima. Zbog toga i odgovor na navedeno pitanje ne može biti ni jednostavan, ni konačan. Ono što može i što Čomski čini svojom knjigom jeste identifikovanje ključnih i uticajnih aktera u međunarodnim odnosima.

Od kraja Drugog svetskog rata SAD se, naime, nameću kao „prve među nejednakima“, da bi u „novom imperijalnom dobu“ težile ka statusu „gospodara univerzuma“ smatra Čomski. Formiranje moći ove zemlje (ekonomske, vojne, političke, kulturne) odvijalo se dominacijom ekonomske elite i organizovanih grupa koje zastupaju poslovne interese i koji su imali i imaju permanentan uticaj na politiku. Nekoliko velikih interesnih grupa kontroliše celokupnu politiku. Kada je reč o Evropi, Čomski smatra da je formiranjem EU donošenje odluka o ključnim pitanjima prebačeno na briselsku birokratiju i finansijske snage koje ona u velikoj meri predstavlja.<sup>2</sup>

Austrijski istoričar **Hanes Hofbauer** u knjizi „**Slika neprijatelja – Rusija**“ (Albatros plus, Beograd, 2017) govori o metodama antiruske politike Zapada prema Rusiji. Te metode su različite i svode se na pokušaje eliminisanja konkurenata (Rusije), posebno od strane SAD, u međunarodnoj borbi za uticaj. U ovom radu analiziramo, dakle, odnos zapadnih zemalja prema Rusiji, pri čemu koristimo metod kritičkog preispitivanja, **bez namere** da na taj način stavimo Rusiju u poziciju žrtve i osobodimo je njenih odgovornosti, niti da osporimo dostignuća Zapada u mnogim oblastima.

## 2. METANOV FENOMEN RUSOFBIJE

Rusofobija je, najkraće rečeno, strah od Rusije, koji se širi na Zapadu (mit o Rusiji kao neprijatelju). Reč je o patološkom strahu (antirusizmu), koji je prešao iz akutne u hroničnu fazu, i koji ozbiljno ugrožava međunarodne odnose, smatra Metan.

Metan dubinski istražuje fenomen „antiruske zapadne histerije“, tog moćnog i tvrdog zida predrasuda, istoriju iskrivljenih slika i percepcija koje je Zapad vekovima gomilao spram Rusije. Ovaj hrabri istraživač, poput nje-

---

<sup>2</sup> Videti naš prikaz knjige: Pejanović Radovan: Koje vrednosti vladaju svetom, „*Novosti*“, kultura, Beograd, 2. VI 2017., str. 19.

govog zemljaka Arčibalda Rajsa (koji je pisao o Srbima), želi ovom knjigom da „otvori nove puteve promišljanja“. Po njemu, ovo delo, u osnovi, ima jednu ambiciju: da predoči da nije nužno mrzeti Rusiju kako bi se razgovaralo s njom. Pri tom, on naglašava da ovo istraživanje ni po čemu nije antizapadno. Utvrditi kolika je snaga mržnje prema Rusiji, ne znači, ističe on, poricati vrednosti demokratije, slobode i ljudskih prava koje Zapad promovira od Francuske revolucije naovamo. Kritikovati pogrešno ponašanje Zapada ne znači osloboditi Rusiju njenih nedostataka i grešaka, ističe s pravom Metan.

Rusofobija je duboko usađena u kolektivno nesvesno zapadnog čoveka, kako bi to rekli Frojd i Jung. Zbog toga su, vrlo često, kritike rusofoba odvojene od stvarnog ponašanja i objektivnog delovanja Rusije. Rusofobija je, ističe Metan, fenomen sličan antisemitizmu. Kao i antisemitizam rusofobija je način da se esencijalizuju određena pseudoobeležja – varvarstvo, despotizam i ekspanzionizam – da bi se opravdao ostracizam (grč. ostrakon – izgon, prognastvo). Još je Dostojevski u „*Dnevniku pisca*“ (1881) pisao o pogubnosti rusofobije: „U Evropi nas vide kao Azijate, parazite i robove, dok smo u Aziji viđeni kao gospodari, Evropljani. Prema Evropljanima, taj savez Slovena, to je osvajanje, otimanje, zloba, izdajstvo, uništenje budućnosti civilizacije, prosta mongolska horda. Tatari!“

Rusofobija je raznolika, transkulturna, višestruka, multietnična, transistorijska, sadrži snažan religiozni temelj i nije ograničena vremenom. Proteže se vekovima, neprestano se iznova pojavljuje u nepredviđenim okolnostima. Ona nestane, da bi ponovo nastala, iz misterioznih razloga ponovo bukne. Posebno je izražena u periodima hladnog rata. Kao i antisemitizam, ili kao antiislamizam – ima neospornu geopolitičku komponentu. Rusofobija je, isto tako, uvek povezana sa severnom katoličkom ili protestantskom hemisferom. Stoga su Anglosaksonci (Amerikanci i Englezi) doveli rusofobiju do vrhunca sofisticiranosti i delotvornosti.

Istražujući moć predrasude o Rusiji Metan polazi da činjenice da Rusija, nasuprot Kini, Mesopotamiji ili Egiptu, nije višemilenijumska civilizacija koja je izumela pismo pre Zapada, nije kolvka Hrista i Biblije. Zbog toga je ovu ogromnu, hladnu, pustinjsku i divlju (evroazijsku i slovensku) zemlju lakše bilo izložiti optužbi za varvarstvo, tiraniju, ekspanzionizam. Na Zapadu je nametnut stereotip da su Rusi, po sebi, nasilni i surovi jer ubijaju, šalju u prognostvo i muče etničke i verske manjine. Kao primer ističu se ratovi u Čečeniji, Staljinovi komunistički gulazi, Putinovo gušenje opozicije i prisajedinjenje

Krima.<sup>3</sup> Metan ovo ne osporava, ali navodi genocid nad starosedeoćima na američkom kontinentu, masovne progone jevreja od strane nacista,<sup>4</sup> afrikanaca koje su izveli Španci, Portugalci, Francuzi i Englezi, ili mučenja zatvorenika u Gvantanamu, kao i civilne žrtve američkih bombardovanja u Somaliji, Avganistanu, Iraku, Libiji i Siriji tokom poslednjih četvrt veka, što je izazvalo migrantsku krizu. Ovome treba dodati divljačko bombardovanje Srbije od strane NATO-a 1999. godine. Zbog čega onda, zaglušujuća tišina, s jedne strane, i snažna uzbuna, s druge strane, pita se Metan? Na Zapadu se očito oprašta Nemačkoj, Francuskoj i SAD-u, ali ne i Rusiji.<sup>5</sup> Oprašta se takođe i, italijanskoj i drugoj mafiji, ali se glasno govori da je najopasnija ruska mafija!

Rusofobija je na Zapadu postala način analize, tumačenja, „najudobniji lenji jastuk“, kaže Metan, i osigurala je značajan akademski i novinarski dobitak svima koji su ga koristili. Koji bi istraživač, ili koji bi novinar na Zapadu, pita se on, mogao izgraditi karijeru opovrgavajući kliše i stvarajući pravedniju sliku o Rusiji? Na sopstvenom iskustvu Metan opisuje etiketu „Putinov istomišljenik“ kao i „predrasude, antiruske kliše i sistematske pristrasnosti koje je usvojila većina zapadnih medija“. On navodi i svoje iskustvo iz Sarajeva 1993. godine, kada se govorilo samo o obavezi „da se krene protiv Srba varvara“. Da je Srbija bila unapred proglašena za zemlju neprijatelja svedoči i čuveni austrijski ključevnik Peter Handke, koji je zbog svog protivljenja bombardovanju Srbije bio i literalno osporavan u Evropi.

Nakon objašnjenja moći rusofobičnih predrasuda na Zapadu, na nizu primera, Metan utvrđuje istorijsko, religiozno, ideološko i geopolitičko poreklo koje stoji u osnovi mržnje prema Rusiji. On prati genologiju rusofobije kod više evropskih nacija od 13. veka, ustvari od kad je Karlo Veliki (osmi vek) osporio Vizantiji mesto naslednice Rimskog carstva. Ruski knez Vladimir, koji se

---

<sup>3</sup> Danas se na Zapadu smatra da su Rusija i Kina činioci svetskog nereda: politički teror i zlostavljanje opozicije, cenzura interneta, suspenzije sloboda, negativna uloga u Severnoj Koreji i Siriji, sistemska korupcija, itd. U Rusiji i Kini se, navodno, ubijaju novinari, likvidiraju politički protivnici. Staljinističko – Maoističkim metodama godišnji zbir žrtava državno-partijskog terora u Rusiji i Kini gotovo je jednak žrtvama u nacističkom logoru Mauthausenu, navodi publicista Nikola Samardžić („Danas“, Beograd, 12. V 2017, str. 7).

<sup>4</sup> U SAD, uoči uništenja Indijanci su prikazivani kao kanibali, ili u Hitlerovoj nacističkoj Nemačkoj Jevreji su optuživani za ljudske žrtve i svetsku zaveru.

<sup>5</sup> Versajskim ugovorom Nemačka je označena kao krivac za Prvi svetski rat u kojem je poginulo 15 miliona ljudi, dok je u Drugom svetskom ratu, koji je izazvala opet Nemačka, bilo preko 60 miliona žrtava. Prema studiji kanadskog centra za istraživanje globalizacije „SAD su od Drugog svetskog rata ubile 200 miliona ljudi u 37 zemalja žrtava uključujući i bivšu Jugoslaviju“ (Prema: „Politika“, Beograd, 18. V 2017, str.23).

krstio na Krimu 988. g., opredelio se za Vizant (Konstantinopolj), a ne za Rim. Već od tada se javlja kriza razumevanja. Metan, potom, opisuje funkcionisanje savremene rusofobije, koja se kreće u dve faze: konstruisanje antiruskog diskursa u medijima i akademskom svetu, i stvaranje predstave o zlu – ta uloga je danas dodeljena Vladimiru Putinu, koji je upisan u meganarativ, tj. Mit-sku zaveru „krvoločnog ruskog medveda“ kojeg vodi štap „zlog predsednika“. Ovo, navodno, potvrđuje ukrajinska kriza, koja je nametnula na Zapadu narativ „zle Rusije“ koja navodno mašta o tome da porobi i uništi „čistu“ i „nevinu Evropu“.<sup>6</sup> Pri tom mit o agresivnoj Rusiji ne funkcionše bez verodostojnog „zlikovca“.

U zaključku Metan ističe da je ovaj negativni diskurs o ruskoj drugosti konstituisan za nikad dovršeni zapadni identitet. Evropa, podeljena u krizi, treba ruskog neprijatelja kako bi ostvarila svoje jedinstvo. Isti sindrom važi i za SAD. Poput Snežanine maćehe, Zapad se neprestano preispituje pred ogledalom ne bi li se ohrabrio, završava Metan bajkom o Snežani.

Kada je o hrabrosti reč Metan je to pokazao ovom knjigom, obrađujući tabu temu, koja se retko proučava na evropskim univerzitetima. Metan naglašava da su mu brojni citirani autori u ovoj knjizi rekli da su morali prekinuti istraživanje kako ne bi izgubili poziciju. Stoga autor preuzima rizik, kao i pisac ovog osvrta, jer i kod nas, ako želiš da budeš objektivan, kada je Rusija u pitanju, možeš lako da dobiješ etiketu „rusofila“.<sup>7</sup> Zbog toga nam je potrebno više razumevanja, a razumevanje je ključ mira i tolerancije.

---

<sup>6</sup> Veliki rusofob je američki senator Džon Mekejn, koji nas je nedavnom turnejom po Balkanu upozoravao „štetnim uticajem Rusije na Balkanu“. On panično izjavljuje da je „Vladimir Putin najveća pretnja za bezbednost sveta, čak veća od islamske države“ („Dnevnik“, Novi Sad, 30.V 2017, str.8). Džejs Komi, doskorašnji direktor FBI nazvao je Rusiju „najvećom pretnjom među svim državama na zemlji“ („Danas“, Beograd, 11. V 2017, str. 15).

<sup>7</sup> Da i u Srbiji postoji nerazumevanje Rusije potvrđuje i glavna urednica *Sputnjik Srbija* Ljubinka Milinčić, koja kaže: „Mislim da je odnos prema Rusiji kod nas izuzetno čudan, kao da je prešao u nešto genetsko, pa prosto volimo ili mrzimo.“ Ona smatra da „mi imamo stereotipe o Rusiji“, od onih „uvek su bili na našoj strani“, do onih „nikad nam nisu pomogli“. A „Rusija je velika zemlja, Rusi su veliki narod“ – nastavlja ona. „Naša psihologija je psihologija malog naroda, i mi i jedni druge vrlo često ne razumemo“ (Prema: „Danas“, Beograd, 6–7 V 2017, str. 19). Nasuprot ovom, Nikola Samardžić smatra da „oslonac na Rusiju razara naše demokratske institucije“. Stoga je, po njemu, dilema EU ili Rusija ustvari izbor: demokratija ili tiranija („Danas“, 7. VIII 2017, str. 5).

### 3. SAD KAO VODEĆI IGRAČ MEĐUNARODNIH ODNOSA - KRITIKA NOAMA ČOMSKOG

Noam Čomski, u svojim knjigama, posebno u knjizi „Ko vlada svetom“ (Akademska knjiga, 2016) dao je „ubojitu“ kritiku savremenog američkog društva (politike) i njegovih institucija. Čomski argumentovano razotkriva savremeni američki politički, društveni i ekonomski moral, kao i vladajući sistem zapadnih vrednosti. Čomski u početku iznosi kratku sliku „užasnih zločina za koje Amerikanci snose veliki deo krivice“, navodeći podatak da je 2002. g. u Kolumbiji ubijeno više od 140.000 ljudi od strane paravojnih jedinica, koje su delovale u bliskoj saradnji sa vojskom SAD. Operaciju u vezi sa ubistvom Bin Ladena Amerikanci su nazvali „pravednom i neophodnom“, navodi Čomski, iako je meta bila nenaoružana i bez zaštite mogla da bude provedena, ona je jednostavno ubijena i bačena u more bez autopsije.

Nakon terorističkog napada na SAD 11. septembra 2001. godine sledila je američka invazija na Avganistan, potom i na Irak, a u skorije vreme vojne intervencije i u nekoliko drugih zemalja u tom regionu. Pri tom su vršena grozna masovna ubistva.

Njihova ubistva su, međutim, tek „slučajna i zbog toga nisu moralno izopačena kao što su protivnička“, ističe Čomski. Američke zločine prema Indijancima oni nazivaju „loše postupanje“. Čomski, međutim, iznosi Memorandum o torturi, koji je Bela kuća objavila 2008/09. i u kojima su objavljene metode kojima je Bušova administracija pribegavala da dokaže navodnu povezanost Al Kaide i Iraka (Sadama Huseina), kako bi se opravdala intervencija.

„Nacija moralnih ideala“ – kako sebe uobičajeno proglašavaju pojedini američki političari, našla se u sukobu između „onoga za šta se zalažemo“ i „onoga što radimo“.<sup>8</sup> Objava Memoranduma o torturi pokazala je američku „zloupotrebu stvarnosti“. Pokazala je da su SAD „samo jedna velika ali nesavršena zemlja među ostalima“. Opisujući nimalo čistu istoriju SAD od istrebljenja starosedelaca Indijanaca do savremenih „humanitarnih intervencija“, Čomski navodi reči Džona Kvinsija Adamsa koji je oplakao sudbinu „te bespomoćne rase domorodačkih Amerikanaca koje istrebljujemo s takvom nemi-

---

<sup>8</sup> Od kraja Drugog svetskog rata SAD se nameću kao „prve među nejednakima“, da bi u „novom imperijalnom dobu“ težile ka statusu „gospodara univerzuma“, smatra Čomski. Formiranje moći ove zemlje (ekonomske, vojne, političke, kulturne) odvijalo se dominacijom ekonomske elite i organizovanih grupa koje zastupaju poslovne interese i koji su imali i imaju permanentan uticaj na politiku.

losrdnom i perfidnom okrutnošću da činimo gnusne grehe za koje će Bog, vjerujem, jednog dana suditi ovoj naciji“. Sve je to rađeno zarad ispunjenja „američke ideje“. Najokrutniji oblici imperijalizma pravdani su „mudrošću providjenja“, „individualizmom i preduzimljivošću“ prilikom osvajanja. Naš patriotizam, objašnjavaju zvaničnici, čak i ako je zaista terorizam, je benignan jer proizilazi iz ideje „grada na brdu“, tog inspirativnog pojma koji obitava „duboko u američkoj psihi“ – otkriva Čomski. Ne čudi onda što je bivši predsjednik Džordž J. Buš, poznat po svojoj ratobornosti, hvaljen kao neko ko je posvećen „promociji demokratije“, a SAD proglašena „liderom slobodnog sveta“, čija je misija „da od sveta načini bolje mesto“.<sup>9</sup>

Tokom proteklih šezdeset godina žrtve širom sveta pretrpele su, ističe Čomski, „paradigmu torture“ CIA. Dokaz za to su zloglasne fotografije iz iračkog zatvora Abu Graib. Silaskom Buša sa vlasti priznalo se da je „u vođenju rata protiv terorizma Amerika izgubila svoj put“. Međutim, Anan Neir, koji je sproveo neke od istraga o torturi ističe: „Ono što je Obama tobože zabranio ogleda se u tome da sada mali procenat torture sprovode Amerikanci, dok ogromnu većinu systemske torture vrše stranci pod patronatom SAD“. Obama nije obustavio praksu torture već ju je, kako Neir primećuje „samo repositionirao“. Izgovor za torturu je i dalje ostao: „rat protiv terorizma“, koji je Buš proglasio nakon 11. septembra. Zločin je, navodno, tradicionalno međunarodno pravo učinio „nepodesnim“ i „zastarelim“. Doktrina je, u ovom ili onom obliku, bila naširoko ponavljana u komentarima i analizama.

Američka doktrina po kojoj se sve ovo opravdava ponekad se naziva „američka izuzetnost“. „Nacija moralnih ideala“ – to je srž doktrine koja je iskrivila verziju američke istorije i koja daje pravo toj „izuzetnoj naciji“ da sudi o svemu i svačemu stavljajući se u ulogu „gospodara čovečanstva“. To je tipična ideologija imperijalne sile, karakteristična za sve imperije, napominje Čomski. Francuska je pozdravljala svoju „civilizovanu misiju“ u sopstvenim kolonijama, dok je francuski ministar rata pozivao na „istrebljenje autohtonog stanovništva“ Alžira. Džon Stjuart Mil objavio je da je britansko plemstvo „no-

---

<sup>9</sup> U savremenom globalnom poretku institucije „gospodara“ imaju, po Čomskom, ogromnu moć ne samo u međunarodnoj areni, već i unutar svojih matičnih država. Pri tom je demokratija, smatra Čomski, ozbiljno ugrožena, jer je odlučivanje prebačeno na ekonomske i finansijske centre moći, kao i na vašingtonsku i briselsku birokratiju. U praksi liberalne demokratije javnost je, ističe Čomski, u ulozi „gledaoca“ (pre nego „učesnika“), iako se stalno priča o demokratiji, kao i o zapadnim vrednostima. Rast populizma, nacionalizma i ksenofobije, takođe, podrivaju demokratiju.



vost u svetu“, a istovremeno je podsticao tu „anđeosku snagu“ da više ne odlaže dovršetak oslobođenja Indije. Milov klasičan esej o humanitarnoj intervenciji bio je napisan nedugo nakon što su javno objavljena užasavajuća britanska zlodela učinjena prilikom suzbijanja indijske pobune 1857. godine. Osvajanje ostatka Indije u velikoj meri je predstavljalo nastojanje da se stekne monopol u trgovini opijumom zarad enormnog britanskog krijumčarenja droge. Čomski podseća, takođe, na japanske militariste iz 30-ih godina, koji su Kini doneli „zemaljski raj“ pod japanskim protektoratom, pri čemu su Kinezi osetili surovost japanskih „spali, opljačkaj i ubij sve“ kampanja koje su ovi sprovodili u rurarnim krajevima Kine.

Čomski, s tim u vezi kaže da sve dok takve teze o „eksekcionizmu“ ostaju čvrsto usađene, povremena otkrića o „zloupotrebi istorije“ mogu imati suprotan efekat, služe samo za to da se izbrišu strašni zločini. A istorijska amnezija je opasna pojava, ne samo što podriva moral i intelektualni integritet, upozorava Čomski, već i zbog toga što postavlja temelje za zločine koji tek predstoje.

Čomski nas, isto tako, upozorava i na opasnost „dvostrukog tumačenja“ (dvostrukih aršina) na Zapadu. Tako na primer, povodom terorističkog napada na časopis „Šarli Hebdo“ u Parizu tadašnji francuski premijer Vals objavio je „rat protiv terorizma, džihadizma i radikalnog islama“. Milioni ljudi demonstrirali su u znak osude tih zlodela („Ja sam Šarli“). Čomski, međutim, podseća na 24. april 1999. kada je NATO izvršio raketni napad na RTS, u Srbiji, usmrтивši 16 novinara. NATO i američki zvaničnici pravdali su napad „kao pokušaj da se naruši režim Slobodana Miloševića“. U to vreme nije bilo demonstracija ni ogorčenih povika. Naprotiv, napad je bio pohvaljen.<sup>10</sup> Postoje i mnogi drugi događaji koji se pravdaju ovim ili onim („odstupanje od odgovornog ponašanja“), najčešće „ratom protiv terorizma“, kao na primer Obama globalna kampanja ubistava dronom, koja je ciljala ljude za koje se pretpostavljalo da bi nam, navodno, „mogli nauditi“. Pri tom je smišljen koncept „živo sećanje“ – kategorija koja je pažljivo konstruisana kako bi obuhvatila „njihove zločine protiv nas“, dok svesno isključuje naše zločine protiv njih, a ti potonji i „nisu zločini već plemenita odbrana viših vrednosti“, ponekad nenamerno pogrešna.

---

<sup>10</sup> Tadašnja Klintonova administracija, je samovoljno, mimo povelje UN, izvan statuta NATO, donela nelegalnu odluku o agresiji na SR Jugoslaviju.

Akteri u svetskim odnosima su, dakle, države, pre svega velike sile, koje Zapad predstavljaju sa SAD, Evropom, NATO alijansom i G-7. Međutim, odgovor na teško pitanje: „Ko vlada svetom?“ zahteva, po Čomskim, i dublju analizu. Tom analizom dolazimo do multinacionalnih konglomerata, ogromnih finansijskih institucija, veleprodajnih i maloprodajnih imperija i slično. To su isti oni „gospodari čovečanstva“, kako ih je Adam Smit (otac moderne ekonomije) svojevremeno nazvao. U njegovo vreme (19. vek), vreme prvobitnog liberalnog kapitalizma, to su bili „trgovci i proizvođači“ iz Engleske, koji su bili „glavne arhitekte“ politike i koji su se pobrinuli za to da se na njihove interese „obradi posebna pažnja“, bez obzira na teške posledice za druge („divljačku nepravdu“). I danas je na delu „podla maksima“ (kako je naziva Čomski) kojoj su posvećeni „gospodari čovečanstva“, a koja glasi: „Sve za nas, a ništa za druge.“ To je dovelo do neodržive globalne nejednakosti praćene, između ostalog, siromaštvom i nezaposlenošću.

U savremenom globalnom poretku institucije „gospodara“ imaju, po Čomskom, ogromnu moć ne samo u međunarodnoj areni, već i unutar svojih matičnih država. Pri tom je demokratija, smatra Čomski, ozbiljno ugrožena, jer je odlučivanje prebačeno na ekonomske i finansijske centre moći, kao i na vašingtonsku i briselsku birokratiju. U praksi liberalne demokratije javnost je, ističe Čomski, u ulozi „gledaoca“ (pre nego „učesnika“), iako se stalno priča o demokratiji, kao i o zapadnim vrednostima. Rast populizma, nacionalizma, ksenofobije i terorizma, takođe, podrivaju demokratiju.

#### **4. HOFBAUEROVA SLIKA NEPRIJATELJSTVA ZAPADA PREMA RUSIJI**

Hanes Hofbauer („Slika neprijatelja - Rusija“) istorijskom metodom prati i analizira antizapadnu politiku prema Rusiji. Rusija se, po ovom autoru, prvi put pominje na negativan način 1485. godine, kada je Ivan Treći uspeo da se oslobodi od Tatara i pokušao da obezbedi ono čemu će težiti svaki ruski car kasnije – izlaz na more. Bio je na putu ka Baltiku, a između je stajala unija Litvanije i Poljske. U tom, 15. veku, nemačko – poljski filozof sa Univerziteta u Krakovu, Jan iz Glogova, razvio je predstavu da su Rusi „prljavi, varvari, azijski i pagani“. Ovi stereotipi su se ponavljali i ponavljaju 500 godina, a mogu se naći i u udžbenicima na nemačkom jeziku pre Prvog svetskog rata, upozorava Hofbauer. Danas je situacija slična.<sup>11</sup> Međutim, ako u Austriji pitate

---

<sup>11</sup> To potvrđuje Rezolucija Evropskog parlamenta, u kojoj se u istoj rečenici poziva na borbu protiv islamističke, terorističke i ruske propagande.

građane, ističe ovaj poznati historičar, većina ne smatra Rusiju neprijateljem.<sup>12</sup> Ne može se, naime, izbrisati iz sećanja činjenica da je Rusija iznela najveći deo teret borbe protiv nacizma i više od 25 miliona žrtava.

Hofbauer posebno kritikuje privredne sankcije Zapada koje nanose štetu ne samo privredi Rusije, već i privredi zapadnih zemalja. Tako na primer, on iznosi slučaj Francuske koja je 2015. godine zabranila isporuku vojne opreme Rusiji i time oštetila svoja preduzeća za oko jednu ipo milijardu evra. Na unutrašnjem planu ova odluka je ojačala ekstremnu opoziciju. S tim u vezi predsednica Nacionalnog fronta Marin le Pen je izjavila: „Odluka o poništenju ovog ugovora dalekosežna je prvo što nanosi štetu interesima naše zemlje i drugo – što pokazuje koliko smo pokorni američkoj diplomatiji“.<sup>13</sup> Četiri meseca nakon uvođenja sankcija Moskva je odgovorila zabranom uvoza iz zemalja koje vode privredni rat protiv Rusije.

Strah od Rusije i njenog uticaja, posebno na zapadnom Balkanu, vidi se i iz izveštaja NATO-a o zapadnom Balkanu, gde se kaže: „Rusija je naučila da raspirujući plamen nezadovoljstva u Srbiji, na Kosovu, Crnoj Gori i Makedoniji, jeftino može da zakomplikuje integraciju regiona u EU i NATO. Rusija koristi poluge uticaja putem diplomatskih kanala, investicija, posebno u energetsom sektoru, finansiranja medija i prikrivene podrške ekstremističkim nacionalnim pokretima i onima koji se protive pristupanju NATO i EU.“<sup>14</sup> Zapadni Balkan ostaje područje koje navodno, posebno zabrinjava NATO, zbog navedenog uticaja Rusije, iako je NATO već dugo vremena aktivno prisutan na Balkanu.<sup>15</sup>

Odnos pojedinih članica NATO-a prema Rusiji nije, međutim, jedinstven. Prema istraživanju američkog centra za istraživanje *Pju*, koji je objavljen uoči poslednjeg samita alijanse u Briselu, čak 53 % Nemaca smatra da Bundesver ne bi trebalo da ispoštuje član pet Vašingtonskog sporazuma NATO i da koristi vojnu silu zarad odbrane saveznice alijanse. Procenat negativnih odgovora na hipotetičko pitanje o napadu Rusije još je veći među ženama (62 odsto) i građanima nekadašnje Istočne Nemačke, koja je bila deo sovjetskog bloka. Sličan stav imaju i Španci (za ratovanje sa Rusijom i protiv njega) izjasnilo

---

<sup>12</sup> Prema: „Politika“, Beograd, 8.V 2017., str. 6.

<sup>13</sup> Prema: „Politika“, Beograd, 1. VI 2017., str. 20.

<sup>14</sup> Prema: „Politika“, Beograd, 26. i 27. V 2017., str. 04 i 04.

<sup>15</sup> NATO se prvi put vojno angažovao u ovom regionu tokom rata u BiH 1992. i kasnije tokom sukoba na Kosovu (KFOR) i operacije „Althea“ u BiH. NATO ima upravu u Sarajevu i Skoplju, vojnu kancelariju u Beogradu (Partnerstvo za mir).

se 46 odsto ispitanih, Britanci (za 45, protiv 43). Nasuprot tome 72 odsto Holanđana, po 62 odsto Amerikanaca i Poljaka i 58 odsto Kanađana smatra da bi njihove zemlje trebalo da ratuju sa Rusijom ako je potrebno da se zaštite saveznici.<sup>16</sup>

Režim sankcija i embarga prema Rusiji, međutim, prati ideološku politiku Zapada od kraja Drugog svetskog rata, kada je Komitet za koordinaciju (KOKOM) Zapada napravio crnu listu svih proizvoda koji nisu smeli dospeti komunističkim zemljama, ističe Hanes Hofbauer u pomenutoj knjizi. Ovaj embargo na izvoz u bivše komunističke zemlje obuhvatao je sve tehnički napredne i vojne uređaje, i bio je na snazi decenijama, da bi bio ukinut tek posle sloma Sovjetskog Saveza. Oslabio je za vreme Jelcinove vladavine, u vreme kada je Moskva zapadne interese stavljala iznad sopstvenih, smatra Hofbauer. Svoj nastavak je doživeo 6. marta 2014. (nakon ukrajinske krize), kada su Vašington i Brisel uveli sankcije Rusiji, uključujući zabranu ulaska u zemlje Zapada i blokadu računa u zapadnim bankama, zatim zabranu uvoza i izvoza u Rusiju, ograničavanje bankarskih poslova i zamrzavanje kredita za ruska preduzeća.<sup>17</sup>

## 5. KORENI NARUŠENIH ODNOSA, HLADNI RAT I IZAZOVI NOVOG DOBA

Koreni navedenih narušenih savremenih odnosa SAD – Rusija nalaze se u posleratnom hladnom ratu. Krahom sovjetskog komunizma stvoreno je uverenje da je zapadni liberalni kapitalizam superiorniji sistem, i da je, konačno, u velikoj svetskoj utakmici ideja, taj koncept odneo prevlast. Pojavile su se i knjige, kao što je „*Kraj istorije i poslednji čovek*“ Fransisa Fukujame, koje su polazile od toga da je svet našao svoj idealan sistem, da je liberalizam ishodište do kojeg je stigao ukupan razvoj čovečanstva i da je poslednji čovek – liberalni čovek. U leto 1990. godine pojavio se termin – novi svetski poredak. Naša poznata istoričarka Dubravka Stojanović („*Radanje globalnog sveta 1980 - 2015*“) kaže da se pod tim mislilo da je u globalnoj politici ostala još samo jedna supersila, koja je, navodno, morala da preuzme odgovornost za ostatak sveta. Jačala je svest da međunarodna zajednica predvođena SAD treba da interveniše u međunarodnim incidentima i protiv onih država koje narušavaju novo ustrojstvo sveta. Bilo je to napuštanje starog principa međunarodnih odnosa zasnovanog na ravnoteži sile i prelazak na univerzalističku alternativu, koja se zasnivala na pretpostavci da novi, globalni svet, živi u okviru jednog

---

<sup>16</sup> Prema: „*Politika*“, Beograd, 26. V 2017., str. 04.

<sup>17</sup> Prema: „*Politika*“, Beograd, 28. V 2017. str. 23.

sistema vrednosti. Mnogi u Vašingtonu nisu razumeli da je, u najvećem delu sveta, pod novim sistemom vrednosti malo ko želeo američku hegemoniju. Uz tu hegemoniju stvoren je i trijumfalizam sile pobednice hladnog rata (SAD-a).

Već nekoliko decenija SAD su bile neprikosnoveni gospodari sveta – nosile su krunu jedine supersile na planeti. Ova slika se, međutim, polako menja.<sup>18</sup> Prema analizi američkog generala Vinsenta Stjuarta, šefa jedne od američkih obaveštajnih službi -DIA- pripremljenu za raspravu u američkom Komitetu Senata za vojna pitanja, Rusija i Kina ozbiljno ugrožavaju dosadašnju dominaciju SAD. Američki general, u pomenutom izveštaju, iznosi ocenu da Moskva koristi vojnu silu kao osnovu za postizanje strateških ciljeva i uložila je ogromna sredstva u modernizaciju svoje armije. Pored toga, Kinesko rukovodstvo traži puteve kako bi iskoristilo sve snažniju vojnu, diplomatsku i ekonomsku poziciju za jačanje međunarodne pozicije Kine. Pri tom, Kina kao i Rusija sve češće deluju van svojih državnih granica kako bi pojačali svoj međunarodni uticaj. Američki general na kraju zaključuje da je pozicija SAD kao „jedine supersile“ ugrožena, da su se protivnici, u nekim oblastima, „opasno približili ili čak potpuno izjednačili sa snagom Amerike.“<sup>19</sup>

Zapadna moć je, dakle, pod velikim pritiskom. Protiv imperijalne agresije sve više se oštro protestuje. U tom smislu je značajno javno mnjenje, posebno svetsko javno mnjenje, kao i antiglobalistički i antiratni pokreti, ističe Čomski. Pored pritisaka tu su, po Čomskom, i velike brige Zapada kao što su: uspon kineske moći i njen izazov za SAD; novi hladni rat koji se „krčka“ u Istočnoj Evropi; globalni rat protiv terorizma; američka hegemonija i američki pad, kao i niz sličnih problema. Čomski ih naziva „izazovi danas“, i posebno ih razvrstava i razmatra: Istočna Azija, Istočna Evropa, Islamski svet.

Uspon kineske moći Čomski objašnjava ekspanzijom kineske privrede, izgradnjom modernizovane verzije starih puteva svile, ulaganjem ogromne sume novca s ciljem stvaranja integrisanog energetskog i trgovačkog sistema sa širokom mrežom brzih pruga i cevovoda, osnivanjem Azijske investicione banke (koja je ozbiljan konkurent MMF-u i Svetskoj banci), formiranjem Šangajske organizacije za saradnju (koja bi mogla postati pandam zapadnom NATO-u). Pored toga, Kina je postala barjaktar „globalizacije 2.0“, koja je nedavnim samitom – forumom svoje „Inicijative pojas i put“ (BRI) potvrdila ambiciju da bude u centru novog globalnog poretka na drugačiji način na koji je

---

<sup>18</sup> Transatlanske integracije i globalna dominacija Zapada skrhani su 2008.g. na Volstritu erupcijom najveće svetske finansijske krize od Drugog svetskog rata.

<sup>19</sup> Prema: „Politika“, Beograd, 28. V 2017, str.02.

to bila Amerika.<sup>20</sup> Reč je, pre svega, o mreži puteva i pruga, luka i naftovoda / gasovoda – dakle, kopnenih i pomorskih koridora – kojima bi se povezali Kina i Evropa, uz uključivanje centralne i jugoistočne i južne Azije i istovremeno spajanje i Afrike. „Novi put svile“ već ima epitete „najvećeg infrastrukturnog projekta u istoriji“. Ovo je, očito, nešto sasvim različito od Trampove geostrateške mantre „prvo Amerika“ i američkog povlačenja iz multilateralnih aranžmana ekonomskog povezivanja.

Druga regija, Istočna Evropa, takođe je veliki izazov za Zapad, smatra Čomski. Rusija se oštro i uspešno suprotstavlja Zapadu, posebno širenju NATO-a. To je počelo rusko – gruzijskim ratom iz 2008. godine, koji je bio prvi od ratova za zaustavljanje širenja NATO-a, dok je drugi ukrajinska kriza iz 2014. godine. Pokazalo se, naime, da je širenje NATO-a „tragična greška“. Putinova Rusija poziva na geopolitičko ujedinjenje „Velike Evrope“ od Lisabona do Vladivostoka, što Americi očito ne odgovara („rusofobija“).

Treća regija koja je veliki izazov Zapadu, posebno SAD-u, je islamski svet. Čomski, s tim u vezi, kritikuje metod globalnog rata protiv terorizma koji je Džordž V. Buš objavio 2001. nakon terorističkih napada 11. septembra. Kad je rat proglašen krenulo se u akciju (odmazdu), kampanju američkog bombardovanja u Avganistanu i Iraku. Američko-britanska invazija, bez uverljivog opravdanja, najveći je zločin dvadeset prvog veka, smatra Čomski. Invazija je izazvala smrt na stotine hiljada ljudi, proizvela milione izbeglica, razorila zemlju i podstakla sukob sekta koji danas razdire Irak i ceo region. Migrantsku krizu je dalje podstaklo i razbukvalo tzv. „arapsko proleće“, američki projekat rušenja autoritarnih režima u Siriji, Libiji, Jemenu i Egiptu, što je dovelo do sadašnjeg haosa u međunarodnim odnosima, praćenog opasnim terorizmom i humanitarnim katastrofama. Teroristička organizacija „Islamska država“ postala je ozbiljna pretnja Zapadu, ali i celom svetu.

Problem je u tome što je „Amerika umorna od predvođenja zapadnog sveta“, objavio je nedavno na Svetskom ekonomskom forumu u Davosu Trampov ekonomski savetnik.<sup>21</sup> „Vreme je za nove privredne i političke pregovore sa Evropom, ali i sa drugima, sa Kinom i Rusijom, pre svih.“<sup>22</sup>

---

<sup>20</sup> Veliki skup u Peking (delegacije 139 zemalja, 29 šefova država i vlada) imao je za cilj da pruži novi zamah projektu koji po svom obuhvatu (oko hiljadu milijardi dolara) prevazilazi sve što je dosad viđeno, uključujući i uspešan Maršalov plan, kojim je posle Drugog svetskog rata obnovljena Evropa i stvorena transatlantska zajednica („Politika“, Beograd, 29. V 2017., str.15).

<sup>21</sup> Američka domaćinstva su u većim dugovima nego 2008.g., privreda još ne doseže do tri odsto godišnjeg rasta, spoljni dug premašuje 19.000 milijardi dolara, spoljno – trgovinski deficit iznosi

Veliki izazov za Zapad su, pored navedenog, i međusobni odnosi unutar ove moćne grupacije. Potezi Trampa slabe Zapad i „Evropa treba da uzme svoju sudbinu u svoje ruke“, izjavila je nemačka kancelarka Angela Merkel. Ona smatra da „Amerika rizikuje samoizolaciju“, i zabrinuto konstatuje da živimo u „globalno neizvesnim vremenima.“<sup>23</sup> Nemački vicekancelar i šef diplomatije Zigmar Gabrijel ističe da je politika SAD „kratkovida“ i da šteti interesima Evropske unije. Prema njegovim rečima SAD odustaju od svoje uloge „važne nacije“, pri čemu teže da nacionalne interese nametnu kao važnije od međunarodnog poretka. „To je, na žalost, signal promene u svetskoj ravnoteži moći,“ rekao je Gabrijel, dodavši da je „Zapad postao manji, slabiji.“ On je naročito kritikovao Trampove stavove na samitu G-7 vezane za Pariski sporazum o klimi (njegovo odbijanje), njegov stav prema izbeglicama, i prodaja naoružanja Saudijskoj Arabiji u vrednosti od 110 milijardi evra. „Onaj ko ubrzava klimatske promene slabeći zaštitu životne sredine, ko prodaje više oružja u zonama sukoba i ko ne želi političko rešenje verskih sukoba, ugrožava mir u Evropi“, smatra Gabrijel. On je oštro kritikovao i Trampovo „odustajanje od zapadnih ideja“. Na ovu krizu Evropa mora da odgovori tako što će se „držati zajedno i ojačati“, smatra on. I Martin Šulc, lider nemačkih socijaldemokrata, poziva na otpor američkoj politici, tj. da sve demokrate u Evropi pokažu Trampu gde su mu granice. Italijanski premijer Paolo Đentiloni je poručio da deli stav nemačke kancelarke Angele Merkel da „Evropljani moraju uzeti svoju sudbinu u svoje ruke.“<sup>24</sup> Tramp je preko Tvitera „uzvratio udarac Merkelovoj“, posle oštih kritika Nemačke na račun američke politike, iznoseći činjenicu da Nemci plaćaju daleko manje za NATO i za vojsku nego što bi trebalo.<sup>25</sup>

Američko – turski odnosi su, takođe, suočeni sa novim izazovom posle tenzije stvorene nakon neuspešnog puča u Turskoj 2016. godine, za koji je Erdogan optužio islamskog propovednika koji živi u SAD i zatražilo njegovo izručenje – što Vašington odbija. Problem je i američko naoružavanje sirijskih Kurda u borbi protiv islamske države, što Turskoj ne odgovara zbog straha od stvaranja Kurdske države.<sup>26</sup>

---

502 milijarde dolara, dok Vašington finansira oko 75 odsto troškova NATO (Prema: „Politika“, Beograd, 4. VI 2017., str.13).

<sup>22</sup> Prema: „Politika“, Beograd, 4.VI 2017., str.13.

<sup>23</sup> Prema: „Politika“, Beograd, 4. VI 2017, str. 1,12.

<sup>24</sup> Prema: „Politika“, Beograd, 31. V 2017, str.03.

<sup>25</sup> Prema: „Danas“, Beograd, 31. V 2017, str.12.

<sup>26</sup> Prema: „Politika“, Beograd, 4. VI 2017, str.03.

Povlačenje SAD, najvećeg svetskog zagađivača (posle Kine), nanosi težak udarac borbi protiv klimatskih promena, godinu ipo posle potpisivanja istorijskog Pariskog sporazuma. Tramp je problem zagrevanja nazvao obmanom i smatra da bi prihvatanje Pariskog sporazuma smanjilo američki BDP za 2,5 triliona dolara u narednom periodu. Američko povlačenje iz Pariskog sporazuma posebno brine evropske zvaničnike, pri čemu Brisel i Peking najavljuju novi savez u okviru kog će preuzeti vodeću ulogu u rešavanju klimatskih problema. I ruski zvaničnici su poručili da će ostati privrženi Pariskom sporazumu i borbi protiv klimatskih promena.<sup>27</sup>

Odlukom SAD da se povuče iz Pariskog sporazuma o klimi predsednik Donald Tramp je „uspeo“ da učini ono što nije pošlo za rukom ni jednom američkom predsedniku pre njega – da protiv sebe i američke politike udruži lidere savezničkih država i vođe onih država koje Amerika vidi kao najveće suparnike. U zajedničkom saopštenju lidera Italije, Francuske i Nemačke izražava se žaljenje zbog Trampove odluke i odbacuje njegov predlog da ovaj međunarodni sporazum bude izmenjen. Francuski predsednik Makron je izjavio da je Trampova odluka „greška i za SAD i za našu planetu“.<sup>28</sup>

Zabrinjava, naime, Trampova politička nepredvidljivost. Sve više se iznosi bojazan da bi Trampova spoljna politika mogla da podrije arhitekturu globalnog poretka uspostavljenu nakon Drugog svetskog rata, kao i uruši dosadašnji ekonomski poredak.<sup>29</sup> Zabrinjava, takođe, i Trampov odnos prema spoljnim intervencijama, koje su nas koštale i koštaju terorizma, koji je sve veća globalna pretnja.<sup>30</sup> Tako na primer, u nedavnim američkim vazдушnim napadima u Siriji poginulo je najmanje 225 civila.<sup>31</sup> Zabrinjava i Trampova „misija“ na Bliskom istoku. Zbog svega toga, *Londonski Ekonomist* je proglasio Trampa „najvećim rizikom sa kojim se suočava planeta“.

---

<sup>27</sup> Pariski sporazum je postignut 12. VII 2015, a stupio je na snagu 4. X 2016. godine, pošto ga je ratifikovala EU. Cilj sporazuma je da se rast globalne temperature ograniči na manje od dva stepena Celzijusa u odnosu na predindustrijski period (Prema: „*Novosti*“, Beograd, 2. V 2017, str.8).

<sup>28</sup> Umesto Trampovog „Učinimo Ameriku opet velikom“, Makron poručuje: „Učinimo našu planetu opet velikom.“(Prema: „*Politika*“, Beograd, 3. VI 2017, str.03).

<sup>29</sup> Otuda strah Kine i Nemačke od Trampovog ekonomskog protekcionizma, ili kako to njegovi saradnici objašnjavaju – ekonomskog patriotizma.

<sup>30</sup> U Mančesteru, potom u Londonu (V. Britanija), desili su se (22. V i 3. VII 2017.) teroristički napadi, najveći u poslednjih 12 godina (sa većim brojem ubijenih i ranjenih).

<sup>31</sup> Ovo je saopštila sirijska opoziciona organizacija sa sedištem u Londonu. Organizacija navodi da je među poginulima u periodu od 23. aprila do 23. maja 2017.g. 44 dece i 36 žena (Prema: „*Politika*“, Beograd, 24. V 2017, str.02).



## 6. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Na kraju, nameće se zaključak o pogrešnosti i štetnosti stereotipa, fobija i predrasuda kada su u pitanju pojedine zemlje i narodi. Istorija je pokazala štetnost pojedinih teorija o superiornosti jednih i omalovažavanju i potcenjivanju drugih. Rusofobija s jedne strane i „američka izuzetnost“, s druge strane, dve su krajnosti koje se baštine na Zapadu, i koje, po našem mišljenju, mogu imati pogubne posledice. Nužan je balansirani, normalni, realni pristup, uz kritičko preispitivanje, kada su u pitanju pojedine države, narodi i pojedinci.

Fobije, stereotipi i predrasude u međunarodnim odnosima vode u nesporazume, netolerancije i netrpeljivosti, što narušava demokratska društva, jačajući populizam i ekstremizam.<sup>32</sup> Napadi na verske objekte, centre i groblja, netrpeljivost po školama i univerzitetima. Virus ksenofobije inficirao je ljude i države.<sup>33</sup> Ekonomska i migrantska kriza dale su „vetar u leđa“ desničarskim partijama i pokretima koji u svojim agendama baštine ekstremizam, ksenofobiju i antisemitizam.<sup>34</sup> Jednom rečju, fobije i predrasude vode rastućem otporu prema „različitostima“, sa svim negativnim posledicama koje prate te opasne pojave.<sup>35</sup> Upravo zbog toga, navedene knjige nas upozoravaju, podsećaju i objašnjavaju uzroke svih ovih poremećaja, na primeru Rusije, sa univerzalnim poukama i porukama.

Zašto nam je sve ovo važno? Zbog toga što smo, kako reče nemačka kancelarka Angela Merkel, u „globalno neizvesnim vremenima“. Pored toga, živimo na Balkanu, koji je u dugoj istoriji poprište borbe velikih sila, a danas se Srbija nalazi, kako kaže bivši američki državni sekretar Džon Keri, na „liniji vatre“ između SAD i Rusije. Ne samo Srbija, već i ceo zapadni Balkan. Zapad nameće ovim zemljama geostrateški zadatak: sprečiti uticaj Rusije na Balkanu.

---

<sup>32</sup> Ruski predsednik Vladimir Putin je nedavno ocenio da se u SAD prema Rusiji razvija politička šizofrenija, komentarišući antiruske parole i napade („Politika“, Beograd, 18 V 2017, str. 03).

<sup>33</sup> Visoki zvaničnik američkog Stejt departmenta upozorava da Rusija produbljuje napore kako bi izvršila, „maligni uticaj na Balkanu“, koristeći finansijska i politička sredstva u pokušaju da spreči povezivanje tog regiona sa Zapadom („Politika“, Beograd, 19. V 2017, str. 04).

<sup>34</sup> Antisemitizam je u usponu u SAD. Iako ga Tramp naziva „užasnim“, on je tokom kampanje razgoreo osećanje „bele supremacije“. Njegova retorika „mi“ i „oni“ odnosi se prevashodno na muslimane, ali ima posledice i po druge grupacije. Po antisemitizmu prednjači, međutim, Evropa. O tome svedoči upozorenje predsednika Svetskog jevrejskog kongresa Ronalda Lodera: „Da li je vreme da Jevreji napuste Evropu?“ („Politika“, Beograd, 15. V 2017, str. 04).

<sup>35</sup> Srbi su već tri decenije taoci stereotipa koji nam je nametnut u zapadnim medijima („kavgadžije, prznice i krivci za sve loše na Balkanu“). (Videti našu knjigu: *Tranzicija i nacionalna kultura*).

Poznati srpski novinar Boško Jakšić s tim u vezi smatra „da je Moskva od vremena izbijanja ukrajinske krize postavila zapadni Balkan na mapu strateških interesa šaljući Zapadu poruku: ukoliko nastavite približavanje NATO našim granicama, pokazaćemo da možemo da destabilizujemo druge regione. Balkan se pokazao kao odgovarajući poligon imajući u vidu njegove eksplozivne potencijale bureta baruta.“ Jakšić dalje ističe da su poslednje tri godine to potvrdile. Ruske metode „meke moći“ došle su do izražaja: u Crnoj Gori Kremlj je bio uz antinativske snage, a u Skoplju je bio protiv prodemokratskih snaga. Lider Republike Srpske, kao ruski čovek, svojim referendumskim pretnjama opasno je zaoštrio odnose u BiH. Teza o Velikoj Albaniji dodatno je dovela do napetosti u regionu.<sup>36</sup> Na Zapadu vlada uverenje da ova destabilizacija ide na ruku Rusiji, te otuda pojačani angažman Zapada na Balkanu.<sup>37</sup> Rusija, s druge strane, jača međusobnu saradnju sa Kinom. Jačanje direktne vojne saradnje najveće i najmnogoljudnije države na svetu, uz strateške partnere iz Evroazije<sup>38</sup>, umnogome menja sliku globalnih uticaja moći.<sup>39</sup> Rusija, takođe, ubrzava saradnju sa Turskom, sa kojom je otpočela realizaciju energetskog projekta „Turski tok“.

Evropa, kao verni pratilac SAD-a, „potrešena“ je sa dva velika događaja: odlukom V. Britanije da se povuče iz Evropske Unije i izborom Trampa za predsednika SAD-a. Prvi događaj unosi strah od „domino efekta“, dok Trampova izolacionistička agenda („Prvo Amerika“) ukazuje da će se SAD odreći

---

<sup>36</sup> Da li je, međutim, Balkan „bure baruta“ zbog prisustva Rusije? Predsednik SANU Vladimir Kostić, s tim u vezi, kaže: „... ovde je bilo ratova i krvoprolića i kada Rusija nije bila tako uočljivo prisutna“ („Danas“, Beograd, 9. VI 2017, str. 6).

<sup>37</sup> S tim u vezi Boško Jakšić podseća vlasti u Beogradu na poruku velikog srpskog političara 19. veka Jovana Ristića, koji je odnos Srbije prema Rusiji definisao kao odnos prema vatri: ako si suviše daleko – smrznućeš se, ako si suviše blizu – izgorećeš (Prema: „Politika“, Beograd, 9. VII 2017, str. 20).

<sup>38</sup> Evroazija je za Rusiju suprotnost zapadnoevropskom i američkom svetu. Evroazijstvo predstavlja geopolitički projekat u kojem je ruska država shvaćena kao kontinentalna sila nasuprot anglosaksonskom svetu – ističe Hofbauer („Politika“, Beograd, 16. VI 2017, str. 21). Projekat Evroazijske integracije Zapad naziva „Putinovom novom imperijom“. Rusija je, međutim, razapeta i između slovenofilstva i evropejstva.

<sup>39</sup> Većina vojnih analitičara slažu se da je eventualni veliki rat danas moguć tek na relaciji SAD – Rusija. Sve ostalo, bez obzira na masovnost, tragičnost ili žestinu, bio bi tek „sukob lokalnog karaktera“. Amerika je omasovljenjem NATO, posebno njenim raspoređivanjem uz granice sa Rusijom, pokušala da pobjedu učini za sebe izvesnijom („Politika“, Beograd, 12. VI 2017, str. 02). S tim u vezi predsednik Putin je izjavio „da će Rusija dati adekvatan odgovor na akcije NATO da bi sačuvala strateški balans“ („Dnevnik“, Novi Sad, 15. VI 2017, str. 11).

uloge lidera u svetu, a verovatno i uloge garanta bezbednosti u Evropi.<sup>40</sup> S tim u vezi Nemački diplomata Joška Fišer smatra da „ako SAD žrtvuju svoje mesto na vrhu međunarodnog poretka, zarad domaćih političkih razloga, neće ih zameniti nova vodeća sila, niti će se izroditi novi svetski poredak. Ono što ćemo imati jeste vakuum moći obeležen haosom.“<sup>41</sup> *Njujok tajms* je mišljenja da je jednostranom odlukom (o napuštanju Pariskog klimatskog sporazuma) Tramp „stvorio vakuum u globalnom vođstvu, što pruža saveznicima i protivnicima obilje mogućnosti da preurede strukturu svetske moći. Njegova odluka je možda najveći strateški poklon Kini, koja željno čeka da popuni praznine koje Vašington ostavlja po svetu.“<sup>42</sup> Džozef Stiglic, s tim u vezi, kaže: „Ali ostatak sveta ne sme da dopusti da zločesta Amerika uništi planetu.“<sup>43</sup> Zbog toga je na delu preispitivanje odnosa Evrope prema Americi.

Što se Rusije tiče, ona nije nikada, pa ni u vreme Sovjetske vlasti, prestajala da se ponaša po vekovno ustaljenim principima imperije. Dolaskom Vladimira Putina na čelo ove velike države došlo je do povratka Rusije na globalnu političku, vojnu i ekonomsku scenu. To je činjenica koju Zapad, očito, teško prihvata. Demokratija takozvanog zapadnog tipa na ogromnom geografskom prostoru koji zauzima ova zemlja, i sa potpuno drugačijom tradicijom, teško može da se primi<sup>44</sup>, što je takođe jedan od uzroka nesporazuma između Zapada i Rusije.<sup>45</sup> Uzroci nesporazuma nalaze se, svakako, u zapad-

---

<sup>40</sup> Američki ekonomista nobelovac Džozef Stiglic kaže da je „Donald Tramp bacio ručnu bombu na globalnu ekonomsku arhitekturu koja je veoma mukotrпно stvarana u godinama nakon Drugog svetskog rata“. Po Stiglicu, Tramp je napao osnovni sistem vrednosti i institucija. Njegova lažna opravdanja za povlačenje iz Pariskog sporazuma je samo najnoviji dokaz za to, ističe Stiglic (Prema: „*Danas*“, Beograd, 9. VI 2017, str.27).

<sup>41</sup> Joška Fišer, bivši šef nemačke diplomatije i bivši vicekancelar, smatra da navedeni događaji „podrivaju temelje na kojima počivaju evropski mir i prosperitet od Drugog svetskog rata“(Prema: „*Danas*“, Beograd, 8. VI 2017, str.13).

<sup>42</sup> Prema: „*Danas*“, Beograd, 7. VI 2017, str. 14.

<sup>43</sup> Prema: „*Danas*“, Beograd, 9. VI 2017, str. 27.

<sup>44</sup> U Rusiji se promovišu vrednosti društva u kojima građani služe državi, a ne država građanima, smatra spoljnopolički komentator Boško Jakšić („*Politika*“, Beograd, 9.VI 2017, str. 20). Hofbauer, međutim, ističe da se u Rusiji vode rasprave o tome „da li prihvatiti evroazijski način mišljenja, ili se treba i dalje zalagati za povezivanje sa Zapadom i zagovarati evropsku budućnost Rusije“ („*Politika*“, Beograd, 9. VI 2017, str.24).

<sup>45</sup> Ruski ministar spoljnih poslova Sergej Lavrov zjavio je da EU, time što optužuje Rusiju za mešanje, pokušava da prebaci krivicu za svoje unutrašnje probleme na Moskvu („*Dnevnik*“, Novi Sad, 7. VI 2017, str.11). Lavrov dalje ističe da „iza svih priča o nepoštovanju ljudskih prava, o diskriminaciji homoseksualaca i kršenju međunarodnog prava stoji želja Vašingtona i Brisela da spreče jačanje Rusije. Ovo jačanje dovodi u pitanje geopolitičko stanje nastalo posle

nom širenju svesti o „ruskoj opasnosti“, smatra Hofbauer. Rusija se prikazuje kao zemlja koja je po prirodi „nedemokratska, imperijalistička, autokratska i antizapadna“.<sup>46</sup> Ove osobine, navodno ugrožavaju zapadne vrednosti<sup>47</sup>. Američki zvaničnici smatraju Rusiju jednom od glavnih pretnji za SAD. Sergej Lavrov je ocenio da je „rusofobija u SAD prešla sve granice“.<sup>48</sup> Vladimir Putin, međutim, smatra da „istorija Rusije pokazuje da smo živeli pod sankcijama od trenutka kada smo stali na noge i osetili se snažnim“. Putin naglašava da Rusija ne smatra SAD svojim neprijateljem i da je Moskva veoma zainteresovana za normalizaciju odnosa sa Vašingtonom.<sup>49</sup> I nemački ministar spoljnih poslova Z. Gabrijel smatra da je potrebno u odnosima sa Rusijom „resetovanje, novi kontakt i novi pregovori... Bez Rusije ne možemo da prevaziđemo sukobe u Siriji, Libiji, Ukrajini i drugim mestima“.<sup>50</sup> Nesporazume treba, dakle, prevazići u cilju mira, prosperiteta i održivog razvoja modernog društva, koga inače potresaju mnogobrojne krize i problemi.<sup>51</sup> Upravo su to ključne pouke ovog rada i ovih knjiga.

Sve navedeno i mnogo toga drugog što se nalazi u ovim knjigama, posebno u izuzetnoj knjizi Noama Čomskog, navodi nas na zaključak da je rusofobija, kao i ostale fobije koje Zapad propagira, ustvari alibi za sve ono što rađe „gospodari sveta“, u ime navodno „viših ciljeva“ (kakvi su sloboda i demokratija), a zarad sopstvenih interesa (geostrateških i ekonomskih).<sup>52</sup> Čomski ističe geostrateški koncept „Veliko područje“, kojim bi trebalo da vladaju SAD u cilju kontrole svetskih energetske potencijala, pri čemu je NATO interven-

---

sloma Sovjetskog Saveza, od koga su zapadni koncerni i njihovi politički predstavnici izvukli ogromnu korist“ („Politika“, Beograd, 7.VI 2017, str.13).

<sup>46</sup> U Rusiji je snaga države iznad nacionalne snage. Zbog toga većinsko stanovništvo u Rusiji po rečju „ruski“ shvata, pre svega, državnu, a ne etničku pripadnost, ističe Hofbauer („Politika“, Beograd, 15. VI 2017, str. 20). Rusi žele jaku državu koja je iznad etnosa.

<sup>47</sup> „Politika“, Beograd, 13. VI 2017, str. 20.

<sup>48</sup> Na nedavnim protestima koji su održani u gradovima širom Rusije policija je uhapsila stotine ljudi, uključujući i istaknutog ruskog opozicionog lidera A. Navaljnija („Danas“, Beograd, 13. VI 2017, str.14).

<sup>49</sup> Prema: „Politika“, Beograd, 16. VI 2017, str. 03.

<sup>50</sup> „Danas“, Beograd, 19. VI 2017, str. 11.

<sup>51</sup> Jedan od velikih globalnih problema je, svakako, migrantska kriza. Objasnjavajući ovaj fenomen proslavljeni srpski režiser Želimir Žilnik postavlja pitanje: Zašto ovi ljudi (migranti) beže? „Evropljani i Amerikanci su došli u njihove krajeve, uzimaju im bogatstvo, prodaju oružje i šalju oficire... Oni ovde beže da bi živeli od malog dela profita koji ostaje u Evropi od onog što je tamo eksploatisano“ („Politika“, Beograd, 7. VI 2017, str.15).

<sup>52</sup> Čuveni američki reditelj Oliver Stoun smatra da su SAD danas „diktatura novca i rata“ („Politika“, Beograd, 28. VI 2017. str.15).

tna organizacija širokog polja delovanja, kojom upravlja upravo SAD. Pri tom se svesno permanentno „seje strah“ od Rusije, koji je vremenom prešao u „rusofobiju“. O antiruskoj histeriji govori i najnovija odluka američkog Senata o pojačavanju sankcija Rusiji.<sup>53</sup> Uz to idu i američke pretnje da će nemačke, austrijske i druge evropske kompanije biti izložene sankcijama na američkom tržištu ako budu učestvovala u gasnim projektima („Severni tok 2“) zajedno sa Rusijom.<sup>54</sup> Nasuprot tome, nemački ministar spoljnih poslova Z. Gabrijel smatra da je takav odnos SAD prema Rusiji „velika greška“. On apeluje na Trampa da traži nove pregovore sa Putinom, ističući da se „glavni konflikti našeg vremena mogu da reše jedino zajedno i uz obostrano poverenje i dijaloz“.<sup>55</sup> SAD, pak, žele da spreče energetska, pa i političko zблиžavanje Rusije i Evrope, a s druge strane da plasiraju vlastitu proizvodnju tečnog gasa. Problem je, međutim, i nepoverenje u Trampovu spoljnu politiku,<sup>56</sup> kao i predrasude Zapada o Putinu i paranoja o ruskoj opasnosti.<sup>57</sup> S druge strane, Putin i Rusi SAD doživljavaju kao pretnju.<sup>58</sup>

Zbog svega toga, Čomski konstatuje da je Zapad u zabludi sa svojom doktrinom „dužnosti da štiti“ i „humanitarnim intervencijama“, i postavlja uznemirujuće pitanje: da li je ovo „poslednji vek civilizacije“? Čomski smatra da postoje mnogi problemi koji se moraju rešiti, ali dva su ključna, s obzirom na urgentnost: uništavanje okoline i nuklearni rat. Prvi su već izazvali „gospodari sveta“, a drugi je na pomolu. Vraćajući se, stoga, na pitanje sa početka: „Ko vlada svetom?“, Čomski smatra da treba da postavimo još jedno pitanje: „Koji principi i vrednosti vladaju svetom?“. Ukoliko, naime, ne promenimo sistem vrednosti u međunarodnim odnosima i unutar pojedinih zemalja, preti nam kataklizma, upozorava Čomski. Ili, kako kaže Zbignjev Bžežinski, jedan

---

<sup>53</sup> Sankcije su imale i imaju krupne negativne posledice po privredu Rusije i po životni standard stanovništva. Međutim, i pored toga, Putinova popularnost raste. U junu 2015. njega je, prema istraživačkom centru Levida, podržalo čak 89 odsto ispitanika (Prema: „Politika“, Beograd, 10.VI 2017, str.21).

<sup>54</sup> Burni otpor ovoj američkoj nameri izrazili su austrijski kancelar Kern i nemački ministar inostranih poslova Gabrijel („Politika“, Beograd, 17. VI 2017, str.03).

<sup>55</sup> Prema: „Dnevnik“, Novi Sad, 29. VI 2017, str. 11.

<sup>56</sup> Kako je objavio istraživački centar Pju riserč, 74 odsto stanovnika planete nema poverenja u politiku šefa Bele kuće i ulogu koju on ostvaruje u svetu („Danas“, Beograd, 28. VI 2017, str. 03).

<sup>57</sup> Predstava o Putinu na Zapadu je poput lika u krivom ogledalu: „Diktator“, „Kasapin“, „Car“, „Moskovski Rambo“- samo su neki epiteti koji idu uz njegovo ime u zapadnim medijima („Politika“, Beograd, 28. VI 2017, str. 03). Putin se prikazuje i kao „šef korumpirane vlasti“.

<sup>58</sup> Nakon pada Sovjetskog Saveza SAD su se pronašle u ulozi predvodnika tzv. „slobodnog sveta“ i pomislile da im je sve dopušteno – ističe Putin u intervjuu („Politika“, Beograd, 28. VI 2017, str.15).

od glavnih kreatora američke strategije u hladnom ratu – „svet se kreće ka velikom haosu“.<sup>59</sup> U tom haosu, „SAD jure prema propasti, dok svet pokušava nešto da učini“, smatra Čomski.<sup>60</sup> Nadu, međutim, vraća, susret Trampa i Putina na samitu lidera grupe 20 u Nemačkoj, nakon čega je šef Bele kuće izjavio: „... sa radošću očekujem mnogo pozitivnih stvari koje treba da se dese Rusiji i SAD“.<sup>61</sup>

## REFERENCES (Literatura)

- Dnevni listovi: „Politika“, „Danas“, „Novosti“, (Beograd), „Dnevnik“, (Novi Sad).
- Čomski, N. (2016), *Ko vlada svetom*, Akademska knjiga, Novi Sad.
- Has, R. (2017), „Ko će naslediti SAD na svetskoj sceni?“, *Danas*, Beograd, 26. VI 2017, str.11.
- Hofbauer, H. (2017), *Slika neprijatelja – Rusija*, Albatros plus, Beograd.
- Metan, G. (2017), *Rusija – Zapad (hiljadu godina rata)*, Akademska knjiga – Novi Sad, Informatika – Beograd, Novi Sad.
- Pejanović, R. (2015), *Tranzicija i nacionalna kultura*, Akademska knjiga, Novi Sad.
- Pejanović, R. (2017), „Predrasude Zapada o Rusiji“, *Danas*, kultura, Beograd, 6-7. V 2017, str. 12.
- Pejanović, R. (2017), „Koje vrednosti vladaju svetom“, *Novosti* (kultura), Beograd, 2. VI 2017, str. 19.
- Stojanović, D. (2016), *Rađanje globalnog sveta 1980 – 2015*, Beograd, 2016.

---

<sup>59</sup> Ovu konstataciju Bžežinski je izrekao još 2014. godine, kada je upozorio da SAD kao supersila „sve brže gubi stratešku odlučnost i osećaj za pravac kojim treba da se kreće“. „Moje mišljenje u vezi sa politikom SAD nije da se povlačimo, niti da smo okupirani krizom unutrašnjeg opstanka, nego da gubimo sposobnost na najvišem nivou da se nosimo sa izazovima koje mnogi prepoznaju kao ključne za naše blagostanje“ („Politika“, Beograd, 30.VIII 2014, str.22).

<sup>60</sup> Ovo su reči N. Čomskog iz intervjua RT („Danas“, Beograd, 3. VIII 2017, str. 10).

<sup>61</sup> Zabrinjava, međutim, izlazak SAD iz Pariskog klimatskog sporazuma objavljen na ovom Samitu („Dnevnik“, Novi Sad, 8. VIII 2017, str. 11).